

TÓTH ESZTER ZSÓFIA

AZ ÜGYNÖK MINDENKIT PUSZIL
 „KRISZTINA” ÜGYNÖK JELENTÉSEI AZ 1980-AS ÉVEK ALTERNATÍV
 ÉS UNDERGROUND VILÁGÁRÓL

2017 májusában napvilágra kerültek a „Krisztina” fedőnevű ügynök jelentései az 1980-as évek emblemikus alternatív és underground helyeiről, együtteseiről, személyiségeiről. Jelen tanulmányt két okból írtam meg. Egyrészt úgy vélem, érdemes mélyebben elemezni, milyen diskurzusok alakultak ki az ügynökjelentések napvilágra kerülése körül, és miért felel meg a történetek feldolgozása. Ennek kapcsán vizsgálom a közösségi oldalak olvasóinak reakcióit, azok természetrajzát. Másrészt ezután kutattam én is az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (ÁBTL) a „Krisztina”-dossziét: felkeltette kutatói kíváncsiságomat, ezek a jelentések hogyan konstruálják a korabeli alternatív és underground világot, kik és milyen kontextusokban szerepelnek e jelentésekben.

Nyilvánosságra kerülés

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára a közösségi médiafelületén hozott nyilvánosságra „Krisztina” ügynök jelentéseiből. Feltételezem, azért, mert az 1980-as évek végének alternatív és underground kultúrája népszerű téma, nagy érdeklődésre tart számot.¹ Az ÁBTL közösségi oldalán az alábbi szöveg jelent meg 2017. május 6-án: „Előző posztjainkban népzenéről, a táncház-mozgalomról volt szó. Most egy másik szubkultúra: »Krisztina« fedőnevű ügynök tudósít »szervezetlen fiatalokról« a »Fekete Lyuk«-ból.”² Kiderült az is, hogy „Krisztinát” 1983-ban szervezték be. Maga a folyamat is nagyon érdekes, ahogyan a jelentések felfedezéséből hír lett és diskurzus alakult ki a témáról: egy szakmai közösségi oldal által közzétett dokumentumot vettek át internetes hírportálok – mivel az ügynöktéma önmagában

¹ Érdekesképp megjegyzem, hogy az e témáról tartott előadásaim mindig teltházak. Egy alkalommal a közönség sorából szót kért az előadás után egy fiatal fiú és elmondta, őt azért érdekli a téma, mert a szülei elmondása szerint a Fekete Lyuknak köszönheti a megszületését.

² Részletesebben: a jelentés forrása: ÁBTL 3.1.2. – M-42158; tárgy: Krisztina; évkör: 1983–1988; település: Budapest; oldalszám: 116, kivonat. A Budapesti Rendőr-főkapitányság [a továbbiakban: BRFK] III/III-A alosztálya által foglalkoztatott „Krisztina” fedőnevű ügynök punk-, újhullámos együttesekről adott információkat. Jelentéseiben az alábbi együttesek szerepelnek: ETA, Sex-e-pil, Spenót, A. E. Bizottság, Vágtázó Halottképek, Art Deco, Budapest Service, Csiga-Biga, Sikátor, CSÉB 80, Auróra, Hús, Beatrice, URH, Kontroll Csoport, Európa Kiadó, Balkán (Fu)Tourist, Sziámi, 2. Műsor, Csokonai Vitéz Műhely, Embersport, Hóvíhar, Kézi-Chopin, Millenniumi Földalatti Vasútvonal, Block. Az ügynök egy-egy jelentése a Die Toten Hosen, illetve a Test Department együttesek budapesti fellépéséről szól, külön megemlítve azt is, hogy utóbbi együttes meglepetésként az Artéria Galéria (Inconnu) kiállítását is. Jelentéseiben a következő, punk fiatalok által látogatott helyek szerepelnek: Bercsényi Kollégium, Kinizsi Klub, Almássy tér, Fészek Klub, Ferencvárosi Művelődési Központ (FMK), Gödöllői Művelődési Ház, Fekete Lyuk.

is érdekes, olvasócsalogató –, és az egyik érintett, egy megfigyelt is megszólalt. Az érintett az ügynököt beazonosította, és kapcsolatba is lépett vele; az ügynök is nyilatkozott – kerek egészé válhatott volna a történet. Vannak ugyanis esetek, amikor nem beazonosítható az ügynök, vagy ha beazonosítható, nem szólal meg, letagadja az esetet, esetleg már elhunyt. De ez az ügy mégis felemás lett, ugyanis nem történt meg a szembenézés a múlttal.

Az a generáció, amelynek tagjai ott voltak ezeken a szórakozóhelyeken, gyakran azzal érvelnek, hogy a korabeli szubkultúrában köztudott dolgokról jelentett az ügynök, és nem ártott vele. Azonban ami a korszakban köztudott volt, mára már elfeledetté is válhat, száj-hagyomány útján, sztorizgatva nem terjed. Másrészt a konkrét jelentésekből kiderül az is, milyen hatása volt tevékenységének, és ez nem bagatellizálható. A kibeszéletlen múlt traumatizál, mérgez. Az ügynök jelentéseinek következményei is voltak. Például segítséget nyújtott házkutatáshoz, baráti hálózatok és férfi–női kapcsolatok feltérképezéséhez. Ezen – gyakran a privátszférába tartozó – információkról korábban nem tudott a hálózat.

Ki volt Krisztina?

„Krisztina” ügynököt Soós Lajos (Szónusz), a Vágtázó Halottkémek (VHK) basszusgitárosa azonosította be 2017. május 8-i posztjában: „Krisztina ügynök rólam is jelentett, mint Vágtázó Halottkémről.³ Neve: Pleva Eszter. Született: 1961. nov. 19. Anyja neve: Andrási Eszter. Foglalkozása: alkalmazott. Munkahelye: Hotel Fórum. Cím: Bp. XIV. Nagy Lajos király út 57/b fsz.1. Iskolai végzettsége: középiskola. (Ráadásul egy zenész haverunk csaja volt – róla is csiripelt!) MUNKA DOSSZIÉ. Szerv: BRFK Oszt: III/III – 17. alo. Dossz: H-69542. Megnyitva: 1983. IX. 22.”⁴

Az ügynökről még az alábbiak derültek ki: Soós György barátnője volt, az A. E. Bizottság, majd az eZámbó Happy Dead Band vokalistája.⁵

A beazonosítás után a sajtóhírek szerint Soós Lajos fontosnak tartotta, hogy mindez napvilágra kerüljön, és levelet is váltott az ügynökkel: „azóta beszéltek, elmondta, hogy valóban Olaszországban él, van egy 18 éves lánya és mindenkit puszi”. Tehát „Krisztina” nem nézett szembe múltjával, motivációiról nem derült ki semmi, bocsánatot nem kért senkitől, és súlytalan feloldás lett a történet vége.

Sajnos gyakran ez történik. Majdnem 10 évvel ezelőtt, mikor Vikidál Gyula esetéről írtam,⁶ az ügynökügyek megközelítésmódjáról beszélve nem gondoltam, hogy ennyi évvel később sem árnyalódik a kép. Jelen esetben már sem démonizálva, sem felmentve nincs az ügynök, nincs magyarázás, mérlegelés vagy pszichologizálás sem. Tehát nem sikerül kideríteni

³ Mivel ezen írás tárgya éppen a nyilvánosságra kerülés, továbbá a feldolgozás és az ügynök neve és adatai a médiában megjelentek már, ezért én sem anonimizálok. „Az ügynök kilétét az hozhatja jogszerűen nyilvánosságra, akiről az adott ügynök jelentett, illetve az a tudományos kutató, aki szerint az adott ügynök nevének megismerése a történelmi múlt megismeréséhez szükséges” (ÁBTL). Jelen esetben az hozta nyilvánosságra, akiről jelentett.

⁴ Vö. ÁBTL 3.1.2 M-42158.

⁵ Lásd http://index.hu/kultur/zene/2017/05/10/krisztina_ugynokaktak_nagy_fero_ef_zambo_istvan_ugynok/.

⁶ TÓTH Eszter Zsófia: *Rock, hazugság, Ifjupark*, Korall 39. (2010), 145–174.

sem motivációit, sem a szociális vagy családi háttéréből fakadó tényezőket, amelyek alapján érthetőbbé válna az ügynöki szerepvállalás.

A nyilvánosságra került válaszból értesülhetünk „Krisztina” egészségi és családi állapotáról, gyermeke életkoráról, ami irreleváns az ügynökmúlt jobb megértése szempontjából. Mint máskor is, a szocialista időszakbeli múlt tabukkal terhes maradt, még mindig nem szokás szembenézni, bocsánatot kérni és magyarázatot adni a megmagyarázhatatlanra.

A női ügynök úgy jelenik meg, mint valakiknek a tartozéka. Egyrészt párkapcsolati státusban: S. Gy. barátjánője, másrészt zenekari státusban: háttérember neves zenekarokban. Ebből vulgárpiszicologizálva annyira juthatunk: lám, lám, karriert nem sikerült befutnia, biztos frusztrált volt, hogy nem lett szólóénekesnő, mivel zenekarok körül sertepergelt, sokat tudhatott róluk, ezért ügyöknek alkalmas. Ő maga önálló személyiséggé ügynökként válik.

Az nem derült ki, hogyan szervezték be „Krisztinát”. Lehetősége lett volna elmondani ezt 2017 májusában, de nem tette meg. Gyakran felmerülő kérdés az ügynökügyeknél, hogy lehetett-e nemet mondani a beszerzési kísérletekre. Úgy vélem, bizonyos helyzetekben igen. Antall József egykori miniszterelnök környezetéből több olyan példát is ismerünk, amikor a kiszemeltek nemet mondtak a beszerzési kísérletre: „Horti József tanártársa volt Antall Józsefnek. Az 1956-os múltú tanárt 1958. március 4-én hívatta be a szerv és forradalmi részvételével zsarolva beszervezte, azonban Horti sem találkozni, sem együttműködni nem volt hajlandó. Arra hivatkozott, hogy a felesége előtt nem tud titkolózni. Pataki Zoltán, aki szintén a Semmelweis Orvostörténeti Múzeumban dolgozott, híresztelte munkatársainak, hogy őt megkereste az állambiztonság és be akarják szervezni, így letettek róla a hálózat emberei. Úgy tűnik, eredményes stratégia az volt, ha zsarolás ellenére sem tört meg az ügynöknek kiszemelt és akár úton-útfélen híresztelte az állambiztonság vele kapcsolatos terveit. Azonban a diktatúrában, ahol »fortélyos félelem igazgatott«, az állampolgár nem feltétlen mert szembeszállni az állambiztonsággal, inkább ügynökké vált.”⁷

Az internetes közösségi visszhang

„Az ügynöktevékenység megítélését többféle értelmezési keretben tehetjük meg. Egyrészt morális keretben, amikor elítéljük az ügynököt, másrészt mérlegelő-magyarázó megközelítésmóddal, amikor megpróbáljuk értelmezni, milyen súlya volt annak, amit leírt, és miért jelentett: zsarolták valamilyen múltbeli stiklivel, szexuális orientáltsággal, forradalmi-politikai szerepvállalásával, vagy önszántából írt jelentéseket. Az ügynökökről írtakat elemezve megfigyelhető, hogy negatív ítéletmondásnál a szerzők megpróbálnak a személyiség jellegéből fakadó pszichológiai érveket alkalmazni írásukban. Ezzel szemben ha a szerzők célja az egykori ügynök felmentése, akkor inkább szociológiai jellegű érveket hoznak fel álláspontjuk alátámasztására. Ilyen érvelésmód például az, ha az ügynök beszerzését azzal magyarázzák, hogy elsőgenerációs értelmiségi volt. E megközelítésmód szerint ugyanis a diktatúrában a

⁷ TÓTH Eszter Zsófia: *Antall József és az állambiztonság*, Veritas Történetkutató Intézet, Budapest, 2016, 19.

gyors mobilitás megélésének nehézségei predestinálhatnak az ügynökfeladat elvállalására.⁸ Az ügynökökről szóló tanulmányok szerzői feladatuknak vélik a bűnbakképzésen és áldozattá nyilvánításon túl azt is, hogy megmagyarázzák, az ügynök miért vállalta az ügynökszerepet. [...] Aki pszichológiai okokkal akarja magyarázni az ügynökké válást, annál maga a jellemhiba (például: gyengeség, sikertelenség) válik a morális ítélet alapjává.”⁹

Soós Lajos közösségi oldalán az ügynök nevének közzététele után élénk beszélgetés alakult ki. Annak ellenére, hogy a kommentek virtuális világa egy valós beszélgetésnél szélsőségszebb és normatív alapon sokkal inkább elítélő vagy megbocsátó, úgy vélem, érdemes ezeket a véleményeket megismernünk. Ezek alapján típusokat is alkothatunk az ügynökügyekkel kapcsolatos megnyilvánulásokról:

1. A rácsodálkozó: „Ki gondolta volna róla...” (S. L.)
2. A dühös, de megbocsátó: „Picit még haragszom rá, mindjárt elmúlik” (S. L.)
3. Az elítélő: „Ez a csaj egyértelműen gerinctelen, de sajnos sok olyan embert megismerem az évek során, akik a gerinctelen féreg kategóriába tartoztak. Bár az igaz, hogy ők nem jelentettek, és megjátszották magukat a környezetük előtt, de attól még ugyanolyan morális csődtömegek, mint ez a nő.” (B. J. G.)
4. A jelentéseket bagatellizáló: „operatív szempontból ez a jelentés sz.r.t se ér mert kb aki ott volt az ennyit látott ha meg nem volt ott de a haverja elmondta az is tudta”. (S. Á.)
5. A jelentés valóságát megkérdőjelező: „Pecsétek nélkül?! Ilyet én is tudok gyártani!” (K. Zs.)
6. A gyanakvó, aki azt feltételezi, a totalitárius államban mindenkit mindenhol megfigyeltek: „Már azon se lepődnék meg hogyha tudnák hogy órán VHK hallgatunk a Kevébe.”¹⁰ (S. Q.)
7. A mérlegelő-magyarázó: „azért le a kalappal. dolgozhatott eleget. s közben meg a Gyurit is befűzte barátjának. talán ezért is nézett ki mindig kicsit zavarodottnak a kócos fűrtjeivel. mégsem esik az embernek jól, ha a »barátnője« jelentéseket írogat róla. Engem inkább az érdekelne, miért is csinálta.” (L. L.)
8. A két véglet közt ingadozó: vagy hozzunk mindent nyilvánosságra, vagy felejtjük el: „Még 28 évvel a »rendszerváltoztatás« után is ezen »csámcsog« a nagyérdemű, ahelyett, hogy két dolgot tenne meg: 1./ követelje, hogy az összes III/III.-as ügynököt hozták nyilvánosságra egyszerre és teljes körűen; 2./ felejtse el az egészet, és a polgárság tekintsen előre.” (R. T.)

⁸ Az ügynöktelepleződésekkkel kapcsolatos közéleti diskurzusokban Tar Sándornál emlegették gyakran ezt az érvet. Idézi BERKOVITS Balázs: *Erkölcstelen besúgók, tehetséges áldozatok, áldozatos erkölcsbírók*, AnBlok 2009/3., 6–14.

⁹ TÓTH: *Rock, hazugság, Ifipark*, 145–147.

¹⁰ Általános iskola neve.

A jelentések

Az ÁBTL 128 oldal terjedelemben őrzi „Krisztina” jelentéseit és az ezzel kapcsolatos iratanyagot. A jelentésekben szereplő zenekarok: ETA, Sex-e-pil, Spenót, A. E. Bizottság, Vágtázó Halottkémek, Art Deco, Budapest Service, Csiga-Biga, Sikátor, CSÉB 80, Auróra, Hús, Beatrice, URH, Kontroll Csoport, Európa Kiadó, Balkán (Fu)Tourist, Sziámi, 2. Műsor, Csokonai Vitéz Műhely, Embersport, Hóvihar, Kézi-Chopin, Millenniumi Földalatti Vasútvonal, Block. A jelentések alapján néminemű bepillantást nyerhetünk az ügynök életébe is, aki 20 és 23 éves kora között adta jelentéseit. Érdekesség, hogy „Krisztina” 1986. szeptember 19-én modelként szerepelt a Petőfi Csarnokban az avantgárd Ludas Matyi bemutatóján.¹¹

Az első jelentés 1983. november 10-i dátumú. Az állambiztonság ezt úgy értékelte, hogy „a jelentés operatív értékű. Grandpierre Attila [...] lakásba történő titkos házkutatás végrehajtásához nyújt segítséget a jelentés tartalma.”¹² Tehát Grandpierre Attila, a VHK alapítója, meghatározó alakja, aki állambiztonsági célszemély, megfigyelt volt, a jelentés nyomán hátrányba került: könnyebben lebonyolították nála a tervezett házkutatást. Ebben az 1982. november 10-i jelentésben szóba kerül Szépművészeti Múzeumban történt műkincsrablás is, amely akkoriban erősen foglalkoztatta a közvéleményt. „A képrablással kapcsolatban egy alkalommal tréfásan Szekeres [Mihály] megjegyezte, hogy ő követte el a betörést és a képeket az Állatkertben rejtette el.”¹³

„Krisztina” 1985. február 28-i jelentése a Sziámiról szól: „A Sziámi-Sziámi zenekar vezetőjét és feleségét (Müller Iván Péter és Bárdos Deák Ágnes) közelebbről ismerem. [...] Az együttes egyik gitárosával (Farkas Zoltán).¹⁴ Február 18-i koncertjükön, ami a Ganz Mávag művelődési házban volt és a szokásos műsorukat adták elő.”¹⁵ Müller Péterről és zenekaráról 1986. február 24-i jelentésében is olvashatunk: „úgy tudom, a tagok között nézeteltérés támadt T. Györgyi színésznő személye miatt. [...] A Sziámi ősztől új műsorral lépett fel a Rádayban kétszer, a Petőfi Csarnokban és másutt igen nagy létszámú közönség előtt. Úgy tűnik, a zenekar népszerűsége egyre nő, daluk szövegei politikai színezetűek.”¹⁶ A Petőfi Csarnok VHK-koncertközönségét „Krisztina” 1986. október 28-i jelentésében narkósokként és részgekként jellemezte.¹⁷

Müller Péter a „Krisztina”-ügy kapcsán nyilatkozott a koncertjeikre járó besúgókról: „Tudtuk, hogy ott vannak a koncerteken, de nem érdekelt. Mi nem túrtuk a rendszert, minket se tőrtek, így menekültünk, álnéven koncerteztünk. Később megtudtuk, hogy a Fialat Művészek Klubja, ahova lejártunk, csak azért működhetett, mert a hatalom így egyből meg tudta

¹¹ ÁBTL 3.1.2 M-42158, 81.

¹² Uo., 28.

¹³ A képrablásról részletesebben lásd TÓTH Eszter Zsófia: *Az évszázad műkincsrablása*, Múlt-kor, 2013/4.; György Sándor: *Képtelen képrablás magyar módra*, <https://tortenelem.444.hu/2017/08/10/keptelen-keprablas-magyar-modra>.

¹⁴ Farkas Zoltán gitárművész a Kontroll Csoport, a VHK, a Kistehén és az Amorfi Ördögök tagja volt, 2010 óta önálló zenei pályafutást folytat.

¹⁵ ÁBTL 3.1.2 M-42158, 50.

¹⁶ Uo., 78.

¹⁷ Uo., 81.

figyelni a szabad értelmiséget. Azt nézték, hogy ha mi elég szókimondóak vagyunk, mi történik a közönségben. [...] Utólag már nem érdekel, kivéve, ha kiderülne, hogy hozzám közel álló emberről van szó. Akkor szívesen elbeszélgetnék vele.”¹⁸

Az ügynök környezetének emblematisz alakjai

„Krisztina” a korabeli alternatív kultúra meghatározó alakjait ismerte, így többek között Abigélt és Barcs Miklóst is.

Szabó László, alias Abigél: az első fiatalokú, akit Magyarországon az 1978. évi IV. törvény BTK 282. § 1. bekezdés „visszaélés kábítószerrel” és magánokirat-hamisítás (BTK 276. §) tényállás tényállásai alapján két év hat hónap letöltendő szabadságvesztésre ítélték.¹⁹ Pedig annyi történt, hogy hamis receptekre gyógyszereket váltott ki, hogy „azok bódító hatását élvezze”. A börtönben legszívesebben a Pink Floydtól a *The Wallt* hallgatta és álomnaplót vezetett.²⁰ Két év után szabadult, mivel a börtönben tűz ütött ki, és ő hősiessen meggátolta annak továbbterjedését. Az 1980-as években több eljárást is indítottak ellene, akárcsak az első esetben, magánokirat-hamisításért és kábítószerrel való visszaéléseért.²¹

Abigél neve fogalom. A korabeli ifjúság számára szimbolikusan megjelenítette a szabadságvágyat, amelyet a nyolcvanas évek elején a fiatalok bódítószerek használatával élhettek meg. A rendészeti diskurzusokban ő volt az a megtévedt, deviáns fiatal, aki ellen harcolni kellett. Olyannak látták, mint az 1960-as években a galeritagokat. Bár nem vágták le a haját, de rendszeresen megrendszabályozták.²² Abigél már kortárai körében mítosszá vált. Az „Abcinak” is becézett fiú „hosszú, fehér bundában, fekete zsinóros mentében, rézsarkantyús csizmában, vállára omló gyűrűs hajjal, fehérre meszelt arccal, feketére kencézett kék szemekkel” jelenségnek számított a ’80-as évek elejének Budapestjén.

Rácz József 1984-es, Abigéllal készített interjújából a világra érzékeny, önmagát kereső fiatalember képe bontakozik ki, aki gyermekkorától kezdve tehetségesen rajzolt. „Én állandóan szeretek első lenni mindenben, az ügyeletes jófej” – mondta. Hangsúlyozta, hogy ő a Vízöntő jegyében született és jellemzőnek érzi magára a csillagjegyet. Ez azért is érdekes, mert a korszakban az asztrológia nem számított a hivatalos beszédmód által támogatottnak. Az interjúból kiderül az is, hogy édesapja esztergályos volt, szülei 18 éves korában elváltak. A tudatmódosító szereket saját elmondása szerint 13 és fél évesen, a Bartók Béla úti pincek-lubban próbálta ki először, előbb Parkánt, majd Gracidint használt. „A Parkán egy történet.

¹⁸ Blikk 2017. május 6., <http://www.blikk.hu/szotarvilag/szstarsztorik/noi-ugynok-jelentett-nagy-ferorol/0bc8std>.

¹⁹ A vizsgálati anyag 1147 oldalt tett ki. A vád kábítószeres bünszövetkezés volt. Vö. SESZTÁK Ágnes: *Szombat este harapunk*, Magyar Ifjúság 1985. november 15.

²⁰ Lásd *Uo.*

²¹ Többek között 1981-ben és 1983-ban is folyt ellene eljárás, összesen hatot indítottak ellene 1986-ig. Három alkalommal volt büntetve, összesen négy évet töltött börtönben. Lásd Budapest Főváros Levéltára [a továbbiakban: BFL] XXIV-1. BRFK 161. d.

²² Vele készült életúinterjúját és életútját részletesen lásd BAJZÁTH Sándor – TÓTH Eszter Zsófia – RÁ CZ József: *Repülök a gyógyszerrel*, l’Harmattan, Budapest, 2014. Az Abigéllal kapcsolatos első kutatásunk eredményei a Kommentárban jelentek meg: BAJZÁTH Sándor – TÓTH Eszter Zsófia – RÁ CZ József: *Az Abigél-jelenség*, Kommentár, 2015/3., 98–107.

Fűrészeled a fát, és egyszer csak ráeszmélsz, hogy se fűrész nincs a kezvedben, se fa előtted, és nem is érted, hogy kerülsz rá a buszra, amin épp utazol. [...] Egy másik világba kerültem bele. Nem kellett foglalkoznom azzal, hogy igazából nem is lakom otthon, igazából nem tudom, mit hoz a jövő” – nyilatkozta Abigél egy 2015-ös interjújában.²³ A korabeli társadalmat „korruptnak és hazugnak” tartotta. Az 1984-es interjú készítésekor azt tervezte, hogy 20 év múlva, tehát 2004-ben is Magyarországon fog élni, és lesz családja. Azonban manapság Amszterdamban biciklifutarkodik: „Ez most tökéletes élet itt. Itt nem üldöznek azért, amiért otthon bujkálnom kellett sarkokon befordulva. Lemegyek az üzletbe, megveszem amit akarok, és senkit nem érdekel.” Népszerű volt, együttese, a Falatrax fellépéséről is tudósít „Krisztina”. A Falatraxot Abigél így határozta meg: „Zenei lázadás volt, üvöltés, káosz. Én így reagáltam a kommunizmusra vagy szocializmusra.”²⁴

„Krisztina” részletesebben írt Sal Istvánról, aki az Art Deco együttes tagja volt. „Nagyon segítőkész, jóindulatú fiatalember. Társaságban igyekszik középpontba kerülni, ami többségében sikerül is neki. Jelenleg az együttes másik tagjánál, Sós Györgynél dolgozik, mint háztartási alkalmazott.”²⁵ Szőnyi Tamás hangsúlyozta, hogy az Art Deco együttes meghatározó alakja az itt is említett Sós György volt.²⁶ Sámánisztikus, zajra épülő zenét játszottak.²⁷

A Fekete Lyukról szól az 1988. április 18-i jelentés.²⁸ „A VIII. kerületi Ganz Mávag Művelődési Házban, a Golgota utca 3-ban nyílt. A klub csütörtök, péntek, szombat, vasárnap du. héttől reggel 5-ig kb. tart nyitva egyenlőre [], mert a klubvezetők szeretnék, ha mindennap üzemeltethetnék a klubot. [...] A klub valószínű, hogy a legkeresettebb lesz nemsokára, hisz a nyitvatartási napokon koncertek vannak a nagyteremben, utána disco, a két kisebb termen büfé üzemel és videófilmek láthatóak, valamint kiállítás. [...] A magyar együtteseken kívül külföldi zenekarok is felléptek már itt, pl. egy holland hittérítő zenekar melynek a koncertjén budaörsi hittérítők is jelen voltak, akik ugyan próbálkoztak beszélgetni, térítgetni az embereket, de nem sok sikerrel. Egy ilyen »térítővel« én is beszélgettem, aki ráadásul a gimnáziumban osztálytársam volt, K. Tamás. Sokáig beszélgettem vele, de nem tudott megteríteni.”²⁹

A Fekete Lyukról ír „Krisztina” az 1988. április 25-i jelentésben is. „Ezen a hétvégén is lent voltam a Fekete Lyuk nevű klubban. 15, 16, 17-én mint mindig, most is koncertek voltak. [...] Szombaton az Embersport koncertezett, a műsorok után beszállt egy kis jam sessionra Czakó a VHK-ból. Legalább egy órát játszottak együtt s mindenki elkezdett táncolni [...] Vasárnap egy magyar és egy német punk együttes játszott. A magyar együttes a Diana és a Tacsí zenekarra volt [...] Egy kis incidens történt, valaki Tacsival veszekedett és végül behúzott a szeme alá. Most a lányok között az egyik legnagyobb szenzáció, hogy van itt 3 nyugat-német punkfiú,

²³ HORVÁTH Bence: „Minden szemetet összehordott a szél”. *Hírhedt drogos fiatalok a Kádár-rendszerben*, <http://444.hu/2015/11/30/minden-szemetet-osszehordott-a-szel-hirhedt-drogos-fiatalok-a-kadar-rendszerben>.

²⁴ BAJZÁTH-TÓTH-RÁCZ: *Repülök a gyógyszerrel*.

²⁵ ÁBTL 3.1.2 M-42158, 1987. január 5-i jelentés, 87.

²⁶ Lásd <http://www.artpool.hu/muzik/magderek.html>.

²⁷ Vö. http://www.laszlonosek.com/Vince_Kosa_Vince/ArtDeco.html.

²⁸ A klubról lásd TÓTH ESZTER ZSÓFIA: *Az emlékezet színterei – a Fekete Lyuk = Műfajok, stílusok, szubkultúrák. Tanulmányok a magyar populáris zenéről*, szerk. Ignác Ádám, Rózsavölgyi és Társa, Budapest, 2015.

²⁹ ÁBTL 3.1.2 M-42158, 92.

közülök az egyiknek narancssárga, piros, citromsárga a haja, magas, deltás, elég feltűnő jelenség. Pénteken egy Renáta nevű lánnyal távozott, akinek különben ott volt a magyar fiúja is. Másnap a nyugat-német egy új lánnyal ismerkedett meg, ezért Renáta, a másik lány fel akarta pofozni, de szétválasztották őket.”³⁰

Az itt említett Tacsí az 1990-es évek elején tragikusan fiatalon, kábítószer-túladagolásban elhunyt. Egykori barátai mai is emlegetik interjúbán is, nekem 2010-ben meséltek róla. „Egyszer volt, hogy valami rossz füve volt a Tacsí nevű srácnak – ismertétek őt? Volt egy cikk, hogy »Felszállás a Fekete Lyukból«, és [az] az ő haláláról szólt. Ismert fiatal srác volt, nála bandázott egy része az akkori brigádnak, és akkor ők járkáltak ki Nyugat-Berlinbe, hozott LSD-t, [nála] szívtam talán először füvet. »Szívjátok el azt a tüdőszagot« – [mondta], ő meg főzte a mákteát a konyhában. Akkor szívtam először. [...] Szétestünk akkor, az nagyon jó volt.”³¹

A *Repülők a gyógyszerrel* című könyvünkben részletesen közöljük az interjút Tacsí haláláról, amit barátja, Urbányi András mesélt el. A 18 évesen mákteázás és Noxyron-túladagolás miatt meghalt fiú sorsa nagyon megrázta barátját, az eset sorsfordító hatással volt rá: „Miután felkerültem Pestre, Tacsí társaságával haverkódtam össze. Ő a Klauzál téren lakott a nagymamájánál. Eredetileg otthon lakott, Újpalotán az anyukájával, a nevelőapjával és a húgával, aki a féltestvére volt. De ő otthon is szipuzott a tévé előtt. A szülei azt mondták, rossz hatással van a húgára, inkább ne legyen otthon, megkapja a nagymama lakását, ott ki is nyírta magát. Úgy ismertem meg, hogy láttam őt beállva az utcán. Aki anyagozik, észreveszi a másikon. És odamentem hozzá, hogy hol szokott mákteát főzni és akkor hívott a lakására. Tacsí volt Berlinben, megismerkedett egy német sráccal, aki el is jött velük Magyarországra, azt gondolta, jó hely, ha ilyen emberek laknak itt és ott lakott velük a Klauzál téren. Ott főztük a mákteát. Jöttek a rendőrök, lefoglalták a kuktáját, amiben főztük és elvitték vegelemezni. Mákteázunk, meg szedtünk rá Noxiront. Úgy sokkal erősebben hatott. Aznap elmentünk váltani. Mindenkinek jutott két levéllel, hús szem. Őnála eltűnt egy levél, tűzet vett be legalább. Kék lett az arca, kihívtuk hozzá a mentőt. Elvitte a mentő, reggel kaptunk egy táviratot a kórházból, hogy éjszaka meghalt. Bevitték, lefektették aludni. Hiába mondtam a mentősöknek, hogy altató- és kábítószer-túladagolásban van. Hétfőn jött a matterja, mert mindig hétfőn vitte el a ruháját mosni. Mi meg ott voltunk a lakásban, ott laktunk, odahívtuk a Savanyát is, ne legyünk egyedül, nagyon rossz volt, hogy tudtuk, jön a matterja és ott a távirat a kórházból. Egy pár kép maradt Tacsíró, az is azért, mert akkoriban csapódott hozzánk egy svéd állampolgár srác, neki volt fényképezőgépe és őt nem zaklatták a rendőrök, ha fényképezett. Nagyon megrázott a halála.”³²

„Krisztina” 1988. július 20-i jelentése is részben a Fekete Lyukról szólt, Keil Csaba kapcsán: „Keil Csabát”³³ néhány hónapja ismertem meg a Fekete Lyuk klubban. Csaba a Diana

³⁰ Uo., 88.

³¹ Találkozó B. Attilánál, 2011. január 11. 7. = TÓTH Eszter Zsófia: *Exnarkós körök beszélgetnek*, Forrás 2011/7., 216 (<http://www.forrasfolyoirat.hu/1107/toth.pdf>).

³² BAJZÁTH-TÓTH-RÁCZ: *Repülők a gyógyszerrel*, 151–152.

³³ Keil Csaba (1966. július 5.) végzettsége kirakatredező és dekoratőr volt. Megfigyelés alatt állt 1987. szeptember 18-ától.

együttesben gitározik, rendszeresen lejár a Lyukba. Két hete Kolos Dórával jár, aki előtte Horváth Csabának volt a barátja.”³⁴

Horváth Csaba szintén ismert alakja volt a korabeli alternatív világnak, „visszaélés kábítószerral”³⁵ ügyben keletkezett iratanyag egy része fennmaradt, így személyisége jobban megismerhető. Horváth Csaba³⁶ pipában szívott kannabiszt, ezért indult ellene eljárás 1986-ban, 29 éves korában.³⁷ A vadkendert Budapest külterületén gyűjtötte, s a lakásában kiszárította. Az eljárást azonban megszüntették, mivel Kisszékelyi Ödön orvosszakértői véleményével is alátámasztva a nála lefoglalt anyag nem érte el azt a mennyiséget, amelyet a korban bódultságkeltőnek tartottak. Horváth Csaba édesanyja a gyerek kilencéves korában meghalt. Édesapja újránősült, Csabának mostohatestvére született. Az általános iskola elvégzése után villanyszerelő-szakközépiskolába járt, azonban nem fejezte be.

Horváth Csaba tanúkihallgatási jegyzőkönyvében beszámolt arról, hogy Abigél baráti társaságához tartozott: Abigél barátnőjével, P. Andreával ugyanazon ház építkezésén takarítottak, feketén.³⁸ Horváth Csaba beceneve Csülök volt a baráti társaságban. Abigél vele készített interjúnkban megerősítette, hogy gyerekkoruk óta jó barátságban voltak, egy általános iskolába jártak. Csülök is ott volt abban a Bartók Béla úti pinceklubban, ahol Abigél először kipróbálta a Parkánt.

„Amikor ezt a munkát befejezte, egy bőrszékésznek segített be: nyakkendőt és övet árult a városban, butikoknál házalt. Horváth Csaba V. Jenő nevű barátjánál lakott és rendszeresen füveztek. Horváth Csaba 1978-ban részt vett kórházi elvonókúrán, de hatástalan volt. A nagymamájától örökölt pénzből egy nagy Citroen autót vásárolt – mely státuszszimbólum volt a korban –, azonban összetörte. Vett egy új autót, szintén Citroent. H. Csabától 1988. március 31-én vadkendert foglalt le a rendőrség 4 darab műanyag zsákban és egy nylon tasakban. Csülök Abigél szerint rossz társaságba keveredett, furcsa emberekkel vette magát körül, ez is lett a vesztesége, azon kívül, hogy tudatosan önpusztító életmódot folytatott. H. Csaba nem sokkal a rendszerváltás után kábítószertüladagolásban meghalt.”³⁹

Keil Csaba punkként megfigyelés alatt ált. Sorkatonai szolgálata alatt azzal hívta fel magára az állambiztonság figyelmét, hogy anarchista rajzokat készített.

³⁴ ÁBTL 3.1.2 M-42158, 118.

³⁵ 1978. évi IV. törvény (a Büntető Törvénykönyv) 282. § (1) bekezdése: visszaélés kábítószerral: „Aki a hatósági előírások megszegésével káros élvezetre alkalmas kábítószert készít, megszerez, tart, forgalomba hoz, az országba behoz, onnan kivisz, vagy az ország területén átvisz, büntetést követ el és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.” Minősített esetek voltak: üzletszerűen, bűnszövetségben, jelentős mennyiségre, értékre elkövetve. 283. §, káros szenvedélykeltés: „Aki tizenharmadik életévét be nem töltött személynek kábító hatású anyag vagy szer káros élvezetéhez segítséget nyújt, vagy öt arra rábírnai törekszik, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, javító-nevelő munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.” Az 1961. évi V. törvényben (az akkori Büntető Törvénykönyvben) még nem szerepelt a káros szenvedélykeltés tényállás. A visszaélés kábítószerral büntetési tétele maximum egy év letöltendő szabadságvesztés volt, és a minősített esetek között nem szerepelt a jelentős mennyiségre, értékre elkövetés, a visszaesés azonban igen. Míg 1978-tól a minősített eset büntetési tétele 2–8 év lehetett, 1961–1978 között maximum 3 év letöltendő szabadságvesztés.

³⁶ Adatai az aktákban: 1957. szeptember 5., an: Gyurácz Irén, lakik XI. ker. Szakasis Á. u. 36. b. V. em. 32.

³⁷ Lásd BFL XXIV-1. BRFK. 161. d., 1088/1986.

³⁸ Uo., H. Csaba tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1986. május 18.

³⁹ BAJZÁTH–TÓTH–RÁCZ: *Repülök a gyógyszerrel*.

Az ügynök külföldi együttes fellépéséről is beszámolt, a Test Department nevű,⁴⁰ angol ipusztriális zenét játszó együttesről 1985. október 24-én jelentett: „Zenéjük a nyugati munkásosztály érzéseit próbálja tükrözni. »Hangszereik« a különféle munkaeszközök (vasak, hordók, kalapácsok), amellyel a munka zörejeire emlékeztető hangzást keltenek. Műsoruk ideje alatt az angol rendőrterrorról, az erőszakról, háborúról, sztrájkokról stb. filmbevéágásokat vetítettek. A zenekar tagjaival a koncert előtt közelebbi ismeretségbe kerültem. Az ittlétük során több összejövetelen résztvettünk [!] közösen. [...] A III. kerület Lajos utcai – általam korábban jelzett – lakásban tartott rendezvényt. A lakásban kb. 30 fő általam nagyrészt ismeretlen, egyes életkorú társaság jött össze. A társaság tagjai között többféle szamizdat kiadvány forgott közkézen. Volt, amelyet pénzt lehetett megszerezni, volt, amelyet ingyen osztogattak. mint pl. Kiszely Károly Szolgálatmegtagadók⁴¹ című röplapját (egy példányt mellékelek), illetve különféle matricákat.”⁴²

1986. december 28-án az ügynök maga kért találkozót tartótisztjével, mert „személyes jellegű problémája adódott, melyet közölni kívánt”. A probléma nem került be a jelentésbe, azonban továbbra is feladatul kapta az „amatőr zenei mozgalom megfigyelését”.⁴³ Ebből arra következtethetünk, hogy nem kiszállni akart az ügynökösdből, hanem segítséget kért problémája megoldásában.

*

„Krisztina” dosszióját 1989 május 12-én zárták le. Fontosnak tartom, hogy a jelentések kerüljenek napvilágra, értelmezzük ezeket. Ha az ügynök nem is néz szembe a tartalmával, induljon el párbeszéd a múlttól e jelentések kapcsán is. Elolvassa jelentéseit, úgy látom: „Krisztina” nemcsak szorgalmas jelentő volt, hanem felelős is abban, hogy állambiztonság fel tudta térképezni az alternatív együtteseket, a tagok egymást közti viszonyát. Mindezt nem lehet elintézni egy külföldről virtuálisan küldött puszival.

⁴⁰ 1981-ben alakultak New Crossban, a mai napig zenélnék.

⁴¹ Kiszely Károly „az első magyar katolikus katonai szolgálatmegtagadó két évig volt a Szentendrei Ferences Gimnázium diákja és egy évig volt nappali tagozatos világi hallgatója a Budapesti Hittudományi Akadémiának”. CSAPODY Tamás: *Keresztény katonai szolgálatmegtagadók Magyarországon 1979–1989 között, különös tekintettel a Bokor római katolikus bázisközösségre*, Budapest, 2016, OSZK Magyar Elektronikus Könyvtár, <http://mek.oszk.hu/15600/15636/15636.pdf>.

⁴² ÁBTL 3.1.2 M-42158, 71.

⁴³ Uo., 85.